

**DR. TÓTH BÉLA: EGY FIÚGYERMEK IRODALMI
ÉRDEKLŐDÉSÉNEK ALAKULÁSA
2–10 ÉVES KORÁIG. AQUARIUS SZÖVETKEZET, 2016.**

Gombos Péter: Mesekönyvek a hátsó polcon

Tóth Béla több szempontból is különleges alakja az olvasáskutatás hazai történetének. Egyrészt „elvileg” nem is nevezhetnénk e terület szakértőjének, mert bár pedagógiai végzettséget szerzett, első kutatásai, tudományos publikációi inkább a pszichológia, illetve a lélektan és a pedagógia határterületeit célozták meg. Ám az 1960-as

években végzett

munkássága már nem

csupán az olvasás

tudományos megközelítése

iránti elkötelezettségéről

tanúskodik. Elsősorban az

irodalmi érdeklődés és a

gyermekolvasó sajátosságait kutatta, azokat az irodalompszichológiai tényezőket, melyek nagy szerepet játszanak az olvasás- és betűtanítás korszakában.¹ Vizsgálatai jó színvonalú, pontos, következetes szakmai tevékenységről árulkodnak.

Hogy mégis kevesebb szó esik publikációiról, az részben talán annak is köszönhető, hogy gyakran mozgott határterületeken, így pedig egyik tudományág sem tekintette igazán „sajátjának”. Másrészt az olvasáskutatás terén, ha nem is „légüres térben” mozgott, de valószínűleg nem voltak szakmai kapcsolatai, amelyek segítettek, segíthetnék volna. Ha vizsgálatait alig

néhány évvel később végzi – amikor már Gereben Ferenc és Nagy Attila munkássága nagyon jó alapokat adott e területnek –, valószínűleg aktívabb szakmai közegben mozoghat, s az addigra meglévő eredmények birtokában messzebbre juthatott volna. Azt persze ezzel együtt sem állíthatjuk, hogy teljesen elfeledkeztünk Tóth Béla

publikációiról, hiszen

írásai máig hivatkozási

alapot adnak az olvasással

foglalkozó szakemberek

számára.

Az Egy fiúgyermek

irodalmi érdeklődésének

alakulása 2–10 éves koráig című könyve sem megszokott műfajú, témájú munka, ahogy különlegesen már megszületésének körülményei is. Az „Irodalompszichológiai napló” megjelölésű kötet 2016-ban jelent meg, de alapját olyan feljegyzések adják, amelyeket szerzője 1954 és 1964 között vetett papírra. A napló Tóth Béla fia – aki ma történelemszakkészítő az Egyesült Államokban – irodalmi érdeklődésének alakulását, olvasóvá válását követi végig, édesapja szemüvegén át látva a fejlődést. (Természetesen nem a teljes szöveggel találkozhatunk, hanem egy, a szerző által szerkesztett, bő válogatással.)

az irodalmi érdeklődés
és a gyermekolvasó
sajátosságait kutatta

¹ Vass Dorottea (2015): Egy irodalompszichológiai kutatás módszerének újraéledése: Dr. Tóth Béla: Irodalmi érdeklődés az olvasástanulás kezdetén. *Létünk*, 45. 2. sz., 177–179

A könyv egyik legérdekesebb sajátossága kettős érzéseket válthat ki az olvasóból. Az, hogy ugyanazon személynek (jelen esetben gyermeknek) nyolc éven át követhetjük a változását, alakulását, egészen különleges lehetőség, ilyen időtartamú longitudinális kutatásra ritkán van esély. Ugyanakkor a vizsgálat mindösszesen egy gyermeket érintett, ráadásul teljes objektivitásról sem igazán beszélhetünk, hiszen a megfigyelt fiáról van szó. Lehet, szabad egyáltalán a következtetéseket, az eredményeket tudományos értékűnek tekinteni? A válasz természetesen *nem*, de két dolgot ezzel együtt is fontos megjegyezni itt: egyrészt hiába kicsi a „minta”,

a tapasztalatok akkor is fontosak és értékesek lehetnek. Másrészt pedig ez a könyv – s ez a bevezetőből egyértelműen kiderül – nem akar többnek látszani

annál, mint ami. Senki sem állítja, hogy általános érvényű következtetéseket lehet, kell levonnunk, de arról sem írnak (sem Tóth Béla, sem az előszók szerzői), hogy egy tipikus, sőt, akár példaértékű fejlődési folyamatot láthatunk. Azzal együtt sem, hogy *Csaba* olvasóvá válása valójában tényleg minta lehet fél évszázaddal később is. De miért is? Mennyiben különleges az az út, amelyet a fiú – a szülők finom irányítása mellett – bejár?

Valójában nem kell nagy dolgokat, különös titkokat keresnünk. Egyrészt határozott, ugyanakkor nem erőszakos, a gyermek érdeklődését mindig szem előtt tartó s végig következetes szemlélet jellemezte a szülők hozzáállását. Nyilván jó alapot adott, hogy a családban a könyvnek – mint tárgynak és mint szellemi értéknek is – különös becsülete volt. Vagyis megvolt az a *közeg*, amelyről gyakran emlegetjük, hogy nélkülözhetetlen az olvasóvá nevelésben.

A kis Csaba már akkor örömmel, érdeklődve vesz kezébe regényeket, amikor még betűket sem ismer. Ám a képek nézgetése és az édesapa felolvasása/képekről mesélése már ekkor is motiváló tényezők. Az illusztrációknak nagy szerepe volt hát a fejlődésben, sok történetnek a fiú először csak a rajzait ismerte meg. Amikor már olvasóvá vált, akkor is gyakran írja az édesapa, hogy a fiú először a rajzokban merült el.

A napló kiváló forma arra, hogy lássuk, hogyan változik az aktuális kedvencek „rangsora” (*Csicsija, bubuja, a Szigeti veszedelem* képeskönyvként, Grimm-mesék

a gyermek érdeklődését mindig szem előtt tartó s végig következetes szemlélet

stb.). Miközben egy-egy kötethez hónapok múltán is vissza-visszatér a fiú, mindig lesznek új favoritok is. Természetesen volt olyan korszaka (nem is rövid), amikor a harcoss,

elsősorban a törökökkel küzdő hősök történetei fogták meg Csaba figyelmét, s meg is kapta ehhez a kellő „muníciót”. Ekkoriban volt a kedvencek között a Komjáthy-féle *Mondák könyve* is.

A könyvválasztás szinte mindig közös döntés eredménye volt, amibe az is belefért, hogy a négy-öt éves gyermeket még lebeszéltek arról, hogy regényes formában találkozzon a teljes *Egri csillagokkal*.

Szintén példaértékű, hogy az édesapa akkor sem hagyja abba a felolvasásokat, amikor a gyerek már egyedül is boldogul a szövegekkel – nagyszerűen rajzolódik ki a kötetből ez az átmeneti időszak. A *Kincske-reső kisködmönt* például Tóth Béla olvasta föl – ahogy manapság is gyakran látjuk, hogy miután az alsós diákok közül nagyon kevesen boldogulnak a szöveggel, jellemzően a pedagógusok interpretációjában találkoznak vele. Ami segíthet abban, hogy igazi élmény legyen a befogadás, s az

egyébként számukra túl nehéz Móra-szöveg átélhetőbb legyen.

De hogy ne csupa pozitívumot említsünk a gyermek életéből: az olvasással nyilvánvalóan legalább megfelelő szinten haladó kisfiú volt, hogy négyest kapott olvasásból. S miért? Mert nem tudta megfelelő tempóban húzni az ujját a szavakon. Amire amúgy már nem is volt szüksége, hisz előbbre tartott annál...

Érdekes kérdés, hogy mennyire fogott az idő a naplójegyzeteken, találunk-e olyan részeket, amelyek mostanra megmosolyogtatóvá, túlhaladottá, esetleg nehezen érthetővé váltak. Nos, ez egyáltalán nem jellemző, bár van olyan momentum, amely ma már viccesen hangzik: az újságárusnál elképesztő bőség nehezíti a válogatást, hisz kéttucatnyi magazin is elérhető...

Külön kell szólnunk arról a módszerről, ahogy apa és fia „feldolgoznak” egy-egy történetet, könyvet. Szinte elképzelhetetlen, hogy a szülők szó nélkül hagyják azt, amikor a gyermek végez egy kötettel. Komoly beszélgetések alakulnak ki az élmények mélyítése céljából, s ilyenkor nagyon sokat kérdez az édesapa. Érezhetően tudatos a törekvése, hogy a fiú ne csupán elolvassa a történeteket, de a megértés magas szintjére jusson el. Jellemzően Csaba kérdéseire is kérdésekkel válaszol, még hozzá olyanokkal, amelyek valóban segíthették az elmélyülést. A napló alapján azt érezhetjük, hogy ezeket a

beszélgetéseket mindketten szerették, élvezték, nem a kötelességtudó szülő érdeklődését és az ezeket unó gyermek háritásait figyelhetjük meg.

A naplóban valójában még arról is jó olvasni, hogy a fiú „esendő”, vele is előfordul, hogy megakad egy-egy könyvnél. Bár Csaba nyilvánvalóan szépen, átlag fölötti tempóban haladt az olvasóvá nevelődés útján, amikor végre önállóan belevágott, az *Egri csillagok*nál neki is voltak megtorpanásai. A 115. oldalig napról napra többet olvasott, ott azonban lelassult. A szerelmi szál érthető módon kevésbé volt érdekes számára, a várostromot viszont többször is elolvasta. (E sorok írója annak idején pontosan ugyanígy tett...)

a fiú „esendő”, vele is előfordul, hogy megakad egy-egy könyvnél

Összességében azt állapíthatjuk meg, hogy a napló nem egy különleges tehetségű, adottságú fiú olvasóvá válásának történetét mutatja meg,

inkább azt követhetjük végig, hogy a normális, támogató közeg, a szülői odafigyelés milyen hatékonyan segíti az olvasó válást. Ilyen környezetben a gyermek könnyedén halad, lépésről lépésre, ráadásul a fejlődés-haladás szinte minden pillanatát élvezve.

Így haladva pedig az a szimbolikus momentum, amellyel a könyv befejeződik – Csaba a mesekönyveit más szekrénybe, illetve alsóbb, hátsó polcokra tette át, helyet csinálva az ifjúsági regényeknek – nem csupán egy fejezet lezárását, de egy új fejezet kezdetét jelenti.